

ORGANIZAREA SOCIALĂ ȘI ANTROPOLOGIA DEZVOLTĂRII

MICHAEL M. CERNEA

Este o mare onoare să primești premiul Bronislaw Malinowski de la această comunitate științifică a specialiștilor în domeniul dezvoltării sociale și sunt extrem de recunoscător juriului pentru această distincție. Să fiu asociat cu numele și testamentul lui Malinowski, să fiu în rândul distinșilor savanți care m-au precedat în obținerea premiului este o experiență emoționantă și stimulatorie...Mențiunea pentru toți aceia care primesc premiul Malinowski statuază că el este oferit ca o recunoaștere a „eforturilor de a înțelege și servi nevoile lumii prin intermediul științelor sociale”. Acesta este, într-adevăr, o înaltă distincție; faptul că munca mea este considerată în acest mod de Societatea de Antropologie Aplicată este pentru mine o evaluare plină de satisfacții morale și profesionale...

Banca Mondială a ajuns târziu și ezitant la concluzia că este nevoie, în cadrul său, de competențe antropologice ca parte a personalului său. Organizația Mondială a Sănătății (OMS), de exemplu, a angajat primul său antropolog în 1950, cu 24 de ani înainte de Banca Mondială... Agenția Internațională de Asistență Socială a S.U.A. (USAID) a folosit mai mulți antropologi cu mult înainte ca Banca Mondială să îi creat prima poziție profesională de acest tip... De aceea, sunt încântat să spun că de când a fost operată, în 1974, prima „deschidere” antropologică, corpul intern de specialiști în domeniul științelor sociale (sociologi, antropologi, politologi) a crescut în mod constant atât ca număr, cât și ca pondere instituțională. Acesta a fost un salt fundamental. Grupul format în timpul acestor 20 de ani este astăzi, *cel mai mare grup de acest gen din lume, care muncește împreună* – circa 50-60 oameni de știință, care practică, de fapt, antropologia și sociologia dezvoltării. În plus, sute de specialiști din țările dezvoltate și în curs de dezvoltare sunt folosiți în fiecare an în calitate de consultanți pe termen scurt, datorită în mare măsură, cererii de analiză socială legitimată de grupul de bază al Băncii Mondiale...

Când mi-am început activitatea la Bancă, în august 1974, nu întrezăream că voi ajunge 21 de ani mai târziu la această tribună... Instrucția mea prebancară avea, evident, puțin de a face cu problemele sau vocabularul conceptual al Băncii. Pot mărturisi acum cât de aerian mă simțeam auzind limbajul păsăresc: „curbe de debursare a creditelor”, „prețuri fantomă” sau „rata economică de recalculare”. Dar descindeam dintr-o solidă tradiție sociologică și antropologică a studiilor rurale, dezvoltate timp de decenii și duse la maturitate de cel mai important dintre sociologii și antropologii români, Dimitrie Gusti și principalul său urmaș, Henri H. Stahl. Ca și Malinowski, Dimitrie Gusti a studiat și el la Leipzig, cu acciași profesori – psihologul Wilhelm Wundt și economistul Karl Bucker – și aproximativ în același timp cu Malinowski. Ulterior, Dimitrie Gusti a creat, din punct de vedere conceptual

și organizațional, ceea ce avea să fie recunoscut sub denumirea de „Școala monografică rurală românească”, o modalitate antropologică pe deplin holistică, de studiere a culturii, obiceiurilor, credințelor, contextului cultural, activităților economice și organizării social-politice a satului. Dincolo de simpla etnografie, Gusti și Stahl (1934-1939) au pledat pentru acțiunea militantă și pentru orientarea cercetării sociale către activități având ca scop îmbunătățirea vieții țăranilor studiați (o orientare potrivită pentru propria mea muncă ulterioară). Multe din echipele de cercetare ale lui Gusti cuprindeau 40-50 sau peste 60 de membri, organizați în așa fel încât să completeze cu date empirice schema de lucru în 8 trepte a metodei sale monografice. După război, atunci când sociologia și antropologia erau interzise ideologic în țară, studierea clandestină a monografiilor rurale întreprinse înainte de război de Gusti și Stahl a fost pentru mine și pentru alți tineri cercetători un mod de familiarizare cu investigația empirică.

Atunci când, în deceniul șase, a apărut prima ocazie, am întreprins primele mele monografii rurale, restudiind comunitățile investigate cu 35 de ani înainte de către cercetătorii lui Gusti, pentru a evalua schimbările intervenite între timp (Cernea, Chepeș, Larionescu, 1970). În acest fel eu mi-am câștigat o dublă identitate ca sociolog și antropolog, investigator de teren și teoretician...

Din toți acei ani, ceea ce prețuiesc cel mai mult este contribuția pe care am adus-o în deceniul șase, cu propria mea echipă de cercetare, la reluarea și relegitimarea muncii de teren în România, după o întrerupere de două decenii. Ce am învățat atunci despre puterea iconoclastă a faptelor în înlăturarea neadevărurilor și în provocarea acțiunii mi-a servit apoi și mă servește acum în munca mea curentă...

Activitatea antropologică desfășurată în cadrul Băncii Mondiale a ajutat la progresul acestei instituții, de la inițialul său etnocentrism primitiv la o deschidere expansivă către variabilele sociale și „variațiile contemporane dintre culturile existente” (Mead, 1976)...

Câteva premise susțin comentariile mele.

– Prima este aceea că tipul de dezvoltare la care mă refer este dezvoltarea *indusă*. Aceasta e dezvoltarea deliberată, accelerată și programată, adeseori orientată de o politică bazată pe un amestec de cunoștințe și presupuneri și, de aceea, distinctă de dezvoltarea *spontană*. Astfel, în timp ce dezvoltarea spontană este numai observată și descrisă pasiv în antropologie, dezvoltarea *indusă* este cea pe care antropologii pot s-o influențeze, dacă sunt chemați să o facă.

– A doua premisă este aceea că antropologul posedă un corp de cunoaștere profesională cu privire la organizarea socială și sistemele culturale, care este extrem de necesar pentru a induce în mod eficace dezvoltarea cu mari câștiguri și puține suferințe.

– A treia premisă este aceea că principiile cheie ontologice și metodologice pentru utilizarea cunoașterii sociale sunt familiare antropologilor de teren care lucrează atât în programele internaționale (denumiți frecvent „antropologi ai dezvoltării”), cât și în programele naționale. Astfel, mult din ce spun despre primele se aplică ultimelor. Natura interculturală a anumitor programe de dezvoltare a alimentat multe afirmații cronate despre rolul antropologului ca „agent intercultural”.

Acesta este un concept care s-a dezvoltat în mod demn (Wolf 1956, Wiedman, 1976), dar a sfârșit prin a fi vulgarizat de către practici care au marginalizat utilitatea antropologului, folosit ca un simplu ghid sau translator al jargonului local pentru coechipierii săi. În ambele programe naționale și internaționale, antropologii pot și trebuie să fie mai mult decât „agenți interculturali”.

– A patra mea premisă este aceea că antropologia dezvoltării și sociologia dezvoltării au puncte esențiale comune care prevalează cu mult asupra diferențelor dintre ele. De aceea este benefic pentru ambele comunități profesionale să arunce o punte între diviziunile lor disciplinare tradiționale și să-și vitalizeze cunoștințele și metodele lor, așa cum o face în mod armonios grupul nostru de sociologi și antropologi din Banca Mondială...

...Contribuția (noastră) în domeniul științelor sociale a produs schimbări fundamentale în practica strămutării involuntare a populației în lume – schimbări în drepturile strămutaților, în planificare, în finanțare, în înlăturarea birocrațiilor insensibile. Semnificația complementară a acestor schimbări este aceea că viețile și destinele multor oameni din întreaga lume sunt îmbunătățite printr-o protecție mai bună și oportunități suplimentare...

Pentru mine personal, acest tip de progres este cea mai mulțumitoare recompensă. Mă simt într-adevăr privilegiat că am avut șansa de a fi fost parte integrantă în acest proces, de a fi un specialist în domeniul științelor sociale aplicate la procesul de dezvoltare și sunt emoționat că practic această profesie. Mesajul meu din această seară este acela că profesia noastră este plină de responsabilități... Aș dori ca acest mesaj să ajungă la cercetătorii care se angajează în studii de antropologie și sociologie și care se gândesc să-și dedice viața și munca lor acestei profesii. Ea nu este o profesie ușoară, dar este generoasă și utilă.

*(Extrase din discursul rostit la
1 aprilie 1995, cu ocazia primirii
premiului Bronislaw Malinowski,
conferit de către Societatea de
Antropologie Aplicată)*